

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۴۰۴، دوره ۸، شماره ۳، صص ۱۴۴-۱۲۴

تبیین الگوی حکمروایی خوب شهری با رویکرد زمینه‌گرا (نمونه موردی سنندج)^۱

عطاله عرفانی^۱، حسن سجاذزاده^{۲*}، محمود رحیمی^۳

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران،

ایران

۲- استاد گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان ایران

sajadzadeh@basu.ac.ir

۳- دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۱/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۵

چکیده

نظریه حکمروایی خوب شهری در پاسخ به چالش‌های مدیریت سنتی و شرایط پیچیده شهرهای امروزی شکل گرفته است. این نظریه ماهیتی کل‌نگر و چندبعدی دارد که به تدریج در دهه‌های اخیر توسعه یافته است. با این حال پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه اغلب براساس شاخص‌های کلی و جهان‌شمول می‌باشند، درحالی‌که این موضوع با منطق درونی حکمروایی خوب شهری سازگار نیست. بنابراین، هدف پژوهش حاضر شناسایی شاخص‌های حکمروایی خوب با رویکرد زمینه‌گرا در شهر سنندج بود که با استفاده از رویکرد کیفی و روش نظریه داده‌بنیاد انجام شد. جامعه پژوهش، مدیران شهری و کارشناسان شهرسازی سنندج بودند که از این بین ۲۳ نفر از افراد یادشده به شیوه نمونه‌گیری نظری و هدفمند با روش معرف انتخاب و در فرایند مصاحبه‌های پژوهش که به صورت نیمه‌ساختاریافته و عمیق با قاعده اشباع نظری انجام شد، شرکت داده شدند. پس از آن داده‌ها جمع‌آوری شدند و بعد از طی فرایند مقایسه مستمر داده‌ها و کدگذاری‌های باز، محوری و انتخابی، در قالب ۱۰۲ کد باز، ۱۸ کد محوری (ابعاد و مؤلفه‌ها) و ۶ کد انتخابی (مقوله‌های اصلی) سازمان‌دهی شدند. نتایج پژوهش در قالب الگوی حکمروایی خوب شهری سنندج ارائه شد. در این الگو دستیابی به حکمروایی خوب در شهر سنندج، مستلزم گذار از مدیریت سنتی به رویکرد مدیریت یکپارچه با ویژگی‌های زمینه‌ای شهر سنندج است. برای رسیدن به حکمروایی خوب شهری در سنندج لازم است ابتداء مدیریت یکپارچه‌ای ایجاد شود تا هماهنگی و انسجام بین نهادهای شهری برقرار شود. سپس بخشی از تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های شهری به شهروندان و سهام‌داران شهر سنندج واگذار شود تا در کنار متخصصان به عنوان مشاور و تسهیل‌گر، در همکاری با بخش دولتی نقش مؤثری ایفاء کنند. این فرآیند نیازمند توانمندسازی مردم از طریق آموزش، افزایش آگاهی و تقویت ارزش‌های اخلاقی در جامعه است. البته، چنین تغییراتی ناگهانی رخ نمی‌دهند، بلکه به صورت تدریجی و در چارچوب مدیریت یکپارچه شهری قابل تحقق خواهند بود.

کلیدواژگان: حکمروایی خوب شهری، مدیریت یکپارچه شهری، زمینه‌گرایی، سنندج.

۲. مقاله برگرفته از رساله دکتری شهرسازی نویسنده اول به راهنمایی و مشاور نویسنده دوم و سوم با عنوان "تدوین الگوی حکمروایی خوب شهری بر اساس تئوری آشوب- پیچیدگی (نمونه موردی سنندج)" در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی می‌باشد.

مقدمه

امروزه ناتوانی مدیران شهری در پاسخگویی به نیازهای گوناگون شهر و منطبق نبودن نیازها و خواسته‌های شهروندان با طرح‌ها و برنامه‌های ارائه‌شده و همچنین ضرورت مسئولیت‌پذیری بیشتر در اداره امور شهری، الگویی مناسب از اداره شهرها را بر پایه نگرش نوینی از حکمروایی شهری ضروری می‌داند که هم‌سو با دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی به مشارکت جدی در اداره امور شهرها فراخوانده می‌شود (برونتا و همکاران^۱، ۲۰۱۹: ۱۹-۱۷). طبق گزارش گراهام و همکاران (۲۰۰۳)، سازمان ملل متحد پنج اصل را برای الگوی حکمروایی خوب در شهرها پیشنهاد کرده است.

از سوی دیگر، رشد سریع و گسترده کالبدی-فضایی و جمعیتی شهرها، به دلیل پیچیدگی ذاتی خود، مسائل و چالش‌های پیچیده‌ای را به دنبال دارد. این پیچیدگی‌ها در مدیریت و تصمیم‌گیری برای حل مشکلات شهری، بیشتر هم می‌شود (وولفادم، ۲۰۱۷: ۸). علاوه بر این، بسیاری از مسائل و مشکلات از درون ساختارها و زمینه‌های محلی هر شهر شکل می‌گیرند؛ بنابراین، برای مدیریت مؤثر این مشکلات باید به دنبال راهکارهای بومی و متناسب با شرایط خاص هر شهر بود و به درک دقیقی از این مسائل دست یافت تا بتوان آن‌ها را به بهترین شکل حل کرد. از این رو، استفاده از شاخص‌های حکمرانی خوب شهری بدون توجه به شرایط و ویژگی‌های خاص هر شهر، می‌تواند منجر به نتایج ناکارآمد و ناپایدار شود. هر شهر با توجه به ساختار اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی خود نیازمند رویکردها و استراتژی‌هایی متناسب با شرایط خاص خود است. در این زمینه توکلی و شمس‌پویا (۱۳۹۵) اعتقاد دارند، مفهوم قدرت شهری، در زمان‌ها و مکان‌های مختلف تغییر می‌کند و هر جامعه‌ای بر اساس بنیان‌های فکری و فرهنگی و زمینه‌های تاریخی خود، تعریفی خاص از این مفهوم ارائه می‌دهد. این تعریف با پیش‌زمینه‌های ایدئولوژیک، جهان‌بینی‌ها، گفتمان حاکم، و نحوه تعامل آن با سوژه‌ها پیوند دارد؛ بنابراین نمی‌شود یک الگوی کلی را برای شهرها مطرح کرد.

در کشور ایران نیز با مشخص شدن ناکارآمدی ابزار و شیوه‌های سنتی اداره شهرها، اهمیت الگوی حکمروایی خوب شهری، در پاسخ به مسائل و مشکلات مدیریت شهرها کمتر از دو دهه اخیر روند فزاینده‌ای به خود گرفته است. اما الگویی بومی و متناسب با شرایط کشور ایران برای حکمروایی خوب شهری تدوین نشده است (کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۰). همچنین بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه حکمروایی خوب در شهرهای ایران نشان می‌دهد که این پژوهش‌ها برگرفته از اصول کلی جهان‌شمول شاخص‌های حکمروایی خوب شهری بوده که اساساً با منطق درونی اندیشه حکمروایی خوب شهری که مبتنی بر روا بودن حکمروایی از نظر شهروندان و زمینه خاص هر شهر شکل می‌گیرد همخوانی ندارد. از این رو کاربست این شاخص‌ها برای تحقق حکمروایی خوب شهری موفقیت چندانی نداشته است. از سوی دیگر، رشد سریع و پیچیده‌تر شدن شهرها موجب شده است که سازمان‌های مختلف شهری، که به‌منظور حل مشکلات ناشی از این تحولات ایجاد شده‌اند، به دلیل فقدان هماهنگی و همکاری لازم نتوانند به‌طور مؤثر این مسائل را حل کنند. در این راستا نیم نگاهی به وضعیت مدیریت شهری سنج، نشان می‌دهد به‌دلایلی چون تمرکزگرایی، فقدان هماهنگی بین بخش‌های مختلف مدیریت شهری، موازی‌کاری، کاهش کارایی و بهره‌وری عملکرد

مدیریت شهری در ارائه خدمات مطلوب به شهروندان تحت تاثیر قرار داده است. بنابراین، برای دستیابی به حکمروایی خوب در این شهر، گام اول، ایجاد هماهنگی و هم‌افزایی میان نهادها و سازمان‌های مختلف مدیریت شهری است. این هماهنگی در قالب مدیریت یکپارچه شهری و هم‌راستا با اهداف مشترک می‌تواند شکل گیرد. در این زمینه بروکس و همکاران^۱ (۲۰۲۰) اعتقاد دارند، مدیریت یکپارچه شهری به‌عنوان یک نهاد مدیریتی فراگیر و درگیر با موضوعات و پدیده‌های بسیار گسترده و متنوع شهر و شهرنشینی ضروری است تا از این طریق بستر مناسبی برای تحقق حکمروایی خوب شهری فراهم شود. به‌عبارتی مدیریت یکپارچه شهری با الهام از حکمروایی خوب شهری دارای پارامترهای مختلف و متنوعی چون کارآمدی، شفافیت، مشارک‌طلبی، حق اظهار نظر همگانی، انصاف، دانایی محوری و غیره است که بصورت یکپارچه با هم‌افزایی نهادهای مختلف شهری اقدام به بهبود محیط شهری و حل مسائل متعدد شهری می‌نماید (دویران و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۴). از این رو شهر سنندج به‌دلیل برخورداری از ظرفیت‌های درون‌زا و ویژگی‌های خاص خود، از قابلیت‌های ویژه‌ای برای تحقق اهداف مدیریت یکپارچه شهری برخوردار است. برای نمونه، در سال ۱۳۹۸، این شهر به‌عنوان «شهر خلاق در زمینه موسیقی» از سوی سازمان یونسکو شناخته شد. این عنوان نه تنها نشان‌دهنده غنای فرهنگی و هنری سنندج است، بلکه می‌تواند به‌عنوان یک فرصت برای ترویج فرهنگ مشارکت و همکاری در سطح محلی مورد بهره‌برداری قرار گیرد. به‌علاوه، سایر ظرفیت‌های محلی مانند منابع طبیعی، زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی، و ظرفیت‌های گردشگری می‌توانند بستری مناسب در توسعه پایدار و یکپارچگی در سطح شهر، منطقه و فرا منطقه را فراهم کنند. از این رو هدف پژوهش حاضر این است که به‌جای پاسخ دادن به سؤال‌های پیشین که مبتنی بر شاخص‌های جهانی حکمروایی خوب شهری است، سؤال‌های جدیدتری مطرح شود. در این راستا پرسش اصلی پژوهش این است که با توجه به رویکرد زمینه‌گرا، شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه مدیران و کارشناسان شهرسازی سنندج کدام‌ها هستند؟ این سؤال به دنبال شناسایی مؤلفه‌هایی که برای تحقق حکمروایی خوب در این شهر ضروری به نظر می‌رسد.

مبانی نظری

بانک جهانی به‌عنوان ابداع‌کننده واژه حکمروایی و توسعه‌دهنده این مفهوم، کاربرد مفهوم حکمروایی شهری را از اواخر دهه ۱۹۸۰ و از آفریقا اعلام می‌نماید، اما برایان مک‌لاین^۲ اولین نظریه‌پرداز است که در سال ۱۹۷۳ به مفهوم Governance پرداخته است. از نظر مک‌لاین، حکومت مجموعه‌ای از نهادهای رسمی و حقوقی با قدرت قانونی است؛ اما حکمروایی نوعی فرایند است این فرایند متضمن نظام به‌هم‌پیوسته‌ای است که هم حکومت و هم اجتماع را در برمی‌گیرد (عزیزی، ۱۴۰۰: ۳۵-۳۴). از دهه ۱۹۹۰ به بعد، رویکردهای جدیدی در تحلیل مسائل شهری پدید آمد که از جمله شامل تحلیل‌های لوفر^۳، فوکو^۴ و همچنین، فرانسیس رانسیری^۵ بود. رانسیری با معرفی مفهوم دوران پسامدرن به چالش‌های مدیریت فضای شهری و نقش فعال شهروندان در تغییر و بازتعریف سیاست‌های شهری

1. Brooks et al

2. Brayan Maclin

3. Lofer

4. Foucault

5. Francis Ranciere

پرداخته است. رانسیری معتقد است که سیاست‌های مدرن پیچیده‌تر از گذشته است و نقش شهروندان در این فرآیند نمی‌تواند نادیده گرفته شود (مک‌کان^۱ ۲۰۱۷). بنابراین، الگوی حکمروایی خوب شهری دارای مفهومی گسترده‌تر و فراگیرتر از مدیریت شهری است. این الگو در مجموع به‌عنوان یک فرایند عمل می‌کند که به شکل‌گیری یک نظام تصمیم‌گیری منجر می‌شود. این نظام در گذار از دوران نوگرایی به فرا نوگرایی، با تأکید بر اصل "بیشتر، بیشتر است"، جامعه مدنی و بخش خصوصی را در کنار دولت مطرح کرده و به آن‌ها توجه می‌کند. در این راستا اربابی سبزواری و علیجانی (۱۴۰۰) اعتقاد دارند، تنوع و تکثر موجود در ماهیت پدیده شهر و مناطق شهری، جامع‌نگری و یکپارچه‌سازی تصمیم‌ها و سیاست‌های عوامل هدایت‌کننده را در سازمان برنامه‌ریزی و مدیریت شهری الزامی می‌کند. بر اساس جدیدترین تعریف بانک جهانی، حکمروایی خوب در اتخاذ سیاست‌های پیش‌بینی‌شده شامل شاخص‌های عدالت، شفاف‌سازی، مسئولیت‌پذیری کارگزاران، پاسخ‌گویی دستگاه‌های اجرایی در قبال عملکردهای خود، مشارکت فعال شهروندان و همچنین برابری همه شهروندان در برابر قانون و کارایی و اثربخشی تبلور می‌یابد (کوفمن و کری^۲، ۲۰۰۷: ۵). والد و کومب^۳ (۲۰۱۹)، اعتقاد دارند در مورد اصول بنیادی حکمروایی خوب شهری به‌نظر می‌رسد که توافق عمومی وجود دارد. با این حال، نکته مهم این است که به‌دلیل تنوع ایدئولوژی‌های سیاسی، سیستم‌های حکومتی، فرهنگ‌ها، ارزش‌ها و اخلاقیات در کشورهای مختلف، هیچ معیار جهانی و ثابت برای "خوبی" وجود ندارد. از این رو، سطح "خوبی" در حکمروایی شهری در کشورهای در حال توسعه و کشورهای توسعه‌یافته به‌طور قابل توجهی متفاوت است. علاوه بر آن مفهوم "خوب" در حکمروایی شهری تنها به اخلاق و ارزش‌های فردی مربوط نمی‌شود، بلکه شامل مسائلی است که در اداره شهر اهمیت زیادی دارند. این موارد شامل برنامه‌ریزی با نگاه جهانی و سپس تطبیق آن با شرایط زمینه‌ای و خاص هر شهر است. برای دستیابی به این هدف، همکاری و هماهنگی میان تمام مدیران و دیگر ذی‌نفعان شهری ضروری است تا همه با هم برای رسیدن به اهداف مشترک تلاش کنند. از این رو رسیدن به حکمروایی خوب شهری قبل از هر چیز مستلزم مدیریت یکپارچه شهری است.

مدیریت یکپارچه شهری راهبرد تمرکززدایی و تعادل‌بخشی به فرایند توسعه پایدار را از رهگذر سیاست‌هایی هم‌چون ایجاد ساختارهای هماهنگ‌ساز، همکاری بین اجزای از هم‌گسیخته و مستقل سیاست‌گذاری، یکپارچه، نظام مدیریت فضاها، شهری انطباق قلمرو عملکردی با نظام سازمانی پیگیری می‌نماید (قوام‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۵). ایجاد یکپارچگی در اداره شهرها و مناطق شهری به‌دلیل تعدد عناصر سیستم شهری، پیچیدگی و هم‌پیوندی آن عناصر و منابع شهری از یک سو و تفرق ذاتی موجود در نظام اداره منابع آن از سوی دیگر همیشه بیش از سایر حوزه‌ها و به شکلی جدی مطرح بوده است (اسدی و برک‌پور، ۱۳۹۹: ۲۸). از سوی دیگر در عصر حاضر، مدیریت شهری درست و مبتنی بر روش‌های صحیح همواره به‌عنوان یک چالش جدی پیش روی متخصصان شهری بوده است و هر شهر با توجه به ویژگی‌های خاص خود، مسائل ویژه‌ای را تجربه می‌کند که مخصوص همان شهر و محیط اطراف آن است و در این میان ایجاد یک الگوی واحد نسخه قابل قبولی نیست (محمدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۶۱). بنابراین، آنچه که از حکمروایی خوب شهری قابل استنباط است، فراگیر بودن این رویکرد در چارچوب مدیریت یکپارچه شهری است.

1. Mc Cann
2. Kaufman & Kraay
3. Waldt and Comb

در این فرآیند، ابتدا هماهنگی و همگرایی میان سازمان‌های دولتی، برقرار می‌شود. سپس، با همکاری نهادهای مدنی و بخش خصوصی، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری انجام می‌شود، تا اهداف مشترک تحقق یابند و کیفیت زندگی شهری بهبود یابد. همچنین روا بودن این نوع حکمروایی شهری، بستگی به دیدگاه شهروندان دارد که تحت تأثیر شرایط خاص مکانی و زمانی هر شهر قرار دارد. به همین دلیل، ارائه یک الگوی جهانی برای حکمروایی خوب شهری با ماهیت این تئوری همخوانی ندارد.

پیشینه پژوهش

نتایج پژوهش‌های متعددی از جمله تراکولموتوتا و چاجارونواتانا^۱ (۲۰۱۳) در مطالعات خود نشان می‌دهند که عوامل مختلفی مانند اهداف خط‌مشی‌گذاری، منابع، ارتباطات سازمانی و شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بر تحقق حکمروایی خوب شهری تأثیرگذار هستند. به همین صورت، هیلی^۲ (۲۰۱۴) معتقد است که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری نمی‌توانند به‌طور یکسان برای همه شهرها کاربرد داشته باشند و بر نقش زمینه در تعیین حالت حکمرانی تأکید دارد. از سوی دیگر ادلنبوس و ون‌دیجک^۳ (۲۰۱۸) به افزایش اشکال جدید حکمروایی شهری از طریق کنش جمعی اشاره می‌کنند و بر نیاز به تغییر نگرش در مدیریت شهری تأکید دارند. دانان و همکاران^۴ (۲۰۲۲) نقش مهم دولت در ساخت شهرهای هوشمند را بیان می‌کنند و ادغام دولت با سرمایه‌های اجتماعی را عامل هم‌افزایی در حکمروایی خوب شهری می‌دانند. در این زمینه محمدی و همکاران (۱۳۹۹) به استفاده از روش‌های نوین آموزش به صورت امری همیشگی تأکید داشته که شامل آموزش شهروندان، کارکنان، کارشناسان رشته‌های مختلف فناوری اطلاعات و مدیران می‌باشد. بلاستوتی و همکاران^۵ (۲۰۲۳) معتقدند که حکمروایی خوب شهری با رویکردی چندبعدی به توسعه پایدار، بهبود رفاه، یادگیری مستمر، مشارکت محلی، شفافیت و پاسخگویی منجر می‌شود. همچنین، کای و همکاران^۶ (۲۰۲۳) با بررسی ۱۲۸۰ مقاله در زمینه حکمروایی شهری نشان دادند که تحقیقات این حوزه بیشتر به‌سوی بررسی واقعیت‌ها و تغییر از مدیریت متمرکز به مدیریت یکپارچه دولت و جامعه مدنی حرکت کرده‌اند و این رویکرد به‌عنوان ابزاری برای حل مسائل شهری و بهبود زندگی شهروندان استفاده می‌شود. ملک‌حسینی و کولایی (۱۳۹۵) بر اهمیت هماهنگی و تعامل بین سازمان‌ها و بخش‌های عمومی و خصوصی به‌عنوان جوهره حکمروایی خوب شهری تأکید دارند. حکمت‌نیا و همکاران (۱۳۹۶) نیز حکمروایی خوب شهری را فرآیندی می‌دانند که با مشارکت و همکاری سه بخش دولتی، خصوصی و جامعه مدنی به توسعه پایدار شهری می‌انجامد. خزایی و همکاران (۱۳۹۷) به نقش حکمروایی خوب شهری در ایجاد شهرهای خلاق فرهنگی اشاره می‌کنند. کاظمیان و همکاران (۱۳۹۸) نیز تأکید دارند که همکاری و هماهنگی بین گروه‌های دولتی، عمومی، خصوصی و مردمی در حکمروایی خوب شهری در دو سطح ملی و محلی بسیار مؤثر است. جعفری‌فرد و همکاران (۱۳۹۹) معتقدند که تغییر و نوآوری در ساختارهای اداری و

1. Trakuhmututa & chaijareonwattana

2. Healey

3. Edelenbos & van dijk

4. Dandan & et all

5. Bellastuti & et all

6. Kai & et all

اجرایی می‌تواند به بهبود کارآمدی سیستم‌ها منجر شود و اصلاح قوانین برای هماهنگی با چالش‌های جامعه ضروری است. همچنین، افزایش آگاهی شهروندان درباره حقوق و وظایف‌شان به بهبود اجرای قوانین و افزایش اعتماد عمومی کمک می‌کند. زیاری و همکاران (۱۳۹۹) بر اهمیت شاخص‌هایی مانند مشارکت، کارایی، شفافیت، عدالت‌محوری و پاسخگویی در حکمروایی خوب شهری تأکید دارند. آشناور و همکاران (۱۴۰۰) عدم وجود نظریه پایه برای تعریف شهر، ضعف نهادسازی مدنی و نبود یکپارچگی در مدیریت شهری را از مهم‌ترین موانع حکمروایی خوب شهری می‌دانند. جودکی و قاسم‌پور (۱۴۰۰) فلسفه مدیریت یکپارچه شهری را برطرف شدن ناهماهنگی‌ها، تداخل در وظایف سازمان‌های خدمات‌رسان، تعدد مراکز تصمیم‌گیری در روستاها و شهرها می‌دانند. حیدرزاده و همکاران (۱۴۰۲) نیز ارتقاء عوامل توانمندسازی نهادی، شفافیت، کارایی و مشارکت‌جویی را برای حکمروایی خوب شهری ضروری می‌دانند.

مرور پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات در زمینه حکمروایی خوب شهری، با استفاده از روش‌های توصیفی و تحلیل‌های کمی، در شهرهای بزرگ انجام شده است و عمدتاً به موانع و چالش‌هایی اشاره دارند که مانع از تحقق شاخص‌های حکمروایی خوب در این شهرها می‌شود. اما باید توجه داشت که استفاده از رویکرد حکمروایی خوب شهری نیازمند تفکر عمیق در مورد ماهیت و حقیقت این نوع اندیشه است. همان‌طور که کیرک‌گور اشاره کرده است، حقیقت از دیدگاه "من سوژه" است نه صرفاً اتکا به رویکردهایی که در جوامع شهری دیگر برای حل مشکلات خاص آن‌ها مطرح شده‌اند. به سخن دیگر، جوامع مختلف ممکن است به واسطه شرایط خاص خود به نظریه‌ها و رویکردهایی متفاوت نیاز داشته باشند و نمی‌توان تنها با استفاده از نظریات سایر شهرها، بدون توجه به نیازها و خواسته‌های زمینه‌ای آن‌ها، به اهداف حکمروایی خوب در یک شهر خاص دست یافت.

بر این اساس، در پژوهش حاضر تلاش می‌گردد که صرفاً به شاخص‌های جهانی و عمومی حکمروایی خوب اکتفا نشود. بلکه در پاسخ به پرسش جدیدی که در این تحقیق مطرح شد، تلاش می‌گردد تا با دقت و از منظر معرفت‌شناسی، شاخص‌های حکمروایی خوب شهری را متناسب با شرایط و زمینه‌های خاص شهر سنندج استخراج و احصاء شود. همچنین انتخاب شهر خلاق سنندج به عنوان نمونه موردی این پژوهش نیز به دلیل آن است که این شهر به عنوان یکی از شهرهای میانی کشور ایران است و برخلاف بسیاری از پژوهش‌ها که معمولاً تمرکز خود را بر کلان‌شهرها گذاشته‌اند، بررسی چالش‌ها و تحقق حکمروایی خوب شهری در شهرهای میانی و کوچک، که اغلب در حال رشد و توسعه هستند، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در واقع، بسیاری از مشکلات و چالش‌های کلان‌شهرها ریشه در مسائل و چالش‌هایی دارند که در شهرهای میانی و کوچک، به‌ویژه آن‌هایی که در مسیر توسعه قرار دارند، به وجود آمده‌اند. از این رو، پژوهش حاضر با نگاهی متفاوت نسبت به بیشتر مطالعات موجود، به تحلیل و تبیین حکمروایی خوب شهری در شهر سنندج پرداخته و تلاش گردیده تا شاخص‌های آن بر اساس رویکرد زمینه‌گرا و متناسب با شرایط خاص این شهر استخراج شود.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به هدف پژوهش که شناسایی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری سنندج با رویکرد زمینه‌گرا بود، از روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد استفاده شد. به همین منظور برای انتخاب افراد نمونه از روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع نظری،

مدیران شهری و کارشناسان شهرسازی سندج انتخاب شدند و براساس شیوه اشباع نظری با ۲۳ نفر از افراد نمونه مصاحبه عمیق به عمل آمد. گفتنی است اشباع نظری مقوله‌ها در مصاحبه ۱۷ برای پژوهشگر به دست آمد؛ اما پژوهشگر پس از آن دو مصاحبه تکمیلی با مشارکت‌کنندگان نیز انجام داد، فرایند مصاحبه ضبط و یا یادداشت- برداری شد و سپس بازنویسی گردید. در مرحله کدگذاری محوری مفاهیمی که در یک سطح از معنا بودند به شکل خوشه‌های مفهومی شکل‌دهنده مقولات شدند. از ارتباط بین این مقولات در مرحله کدگذاری انتخابی، نظریه‌ای پدید آمد. همچنین فرایند کدگذاری سه مرحله‌ای غیرخطی بود و با روش مقایسه مستمر و استفاده از نرم‌افزار Maxqda انجام شد. به منظور گردآوری داده‌های پژوهش از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته^۱ استفاده شد. برای ثبت دیدگاه‌های افراد از ضبط و یادداشت برداری انجام شد همچنین چند تن از مشارکت‌کنندگان اجازه ضبط صدا را به پژوهشگر ندادند و یادداشت برداری شد و برخی از مصاحبه‌ها به صورت غیرحضوری انجام شد. به طور میانگین هر مصاحبه حدود ۶۰ تا ۹۰ دقیقه طول کشید. روایی و اعتباریابی پژوهش با روش ارزیابی لینکولن و گوبا^۲ (۱۹۹۴) چهار معیار اعتباربخشی، انتقال‌پذیری، اعتمادبخشی و تأییدپذیری به شرح زیر صورت گرفت:

۱- بازخورد مشارکت‌کننده: در پژوهش حاضر، به دو گونه از این روش استفاده شد. اول، در حین انجام مصاحبه که برداشت‌های که پژوهشگر از گفته‌ها و دیدگاه‌های مصاحبه‌شونده‌ها دریافت کرده بود را به آن‌ها بازخورد می‌داد تا دقیقاً مشخص شود که آیا آن برداشت، مطابق با گفته‌ها و دیدگاه‌های مشارکت‌کننده‌ها بوده است یا خیر؟ دوم، نتایج تحلیل به دو نفر از مشارکت‌کنندگان ارائه شد و فرایند رسیدن به دیاگرام برای آن‌ها تشریح گردید، یافته‌های حاصل از این کار، یافته‌های کلی پژوهش را تأیید کرد. همچنین از روش زاویه‌بندی کریستینسن^۳ برای ارزیابی اعتبار و کیفیت یافته‌ها استفاده شد. به همین منظور پس از کدگذاری داده‌ها، از دو نفر از مشارکت‌کنندگان خواسته شد که برخی از مصاحبه‌ها را کدگذاری کنند تا صحت و اعتبار کدگذاری و مقوله‌های به دست آمده را مورد ارزیابی آن‌ها قرار گیرد.

۲- ناظران بیرونی: به همین منظور از نظرات کارشناسان باتجربه شهرسازی برای اعتبارسنجی یافته‌ها استفاده شده است. به طوری که در هر مرحله از کار و بر اساس بازخوردهای دریافت شده، تغییرات و اصلاحاتی در کار اعمال شده است. برای بررسی پایایی نیز از یادداشت برداری دقیق سر صحنه، ضبط صوت استفاده شد. همچنین برای ثبت دقیق و آنالیز یافته‌ها به کمک افراد ناشناس به طوری که دیدگاه‌های پژوهشگر اثری در تحلیل داده نداشته باشد، بهره گرفته شد.

یافته‌ها و تحلیل داده‌ها

به منظور تحلیل داده‌های پژوهش از طریق فرایند کدگذاری مبتنی بر طرح نظام‌دار روش نظریه داده‌بنیاد به منظور شناسایی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری سندج استفاده شد. در تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل تم که مبتنی بر کدگذاری باز و کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی است استفاده شد. به طور مشخص در مرحله کدگذاری باز، متن مصاحبه‌ها یا یادداشت‌ها چندین بار خوانده شد. در نهایت، در کدگذاری انتخابی، با تکیه بر روابط

1. Semi structured interview
 2. Lincoln & Guba
 3. Christensen's Angle

درونی مقوله‌ها که از مرحله کدگذاری محوری نظریه پژوهشی استخراج شده بودند و با توجه به یادداشت‌های شخصی پژوهشگر، تحلیل نهایی به انجام رسید. در این فرایند، تعداد ۱۰۲ کد باز (مفاهیم)، ۱۸ کد محوری (ابعاد و مؤلفه‌ها) و ۶ کد انتخابی (مقوله‌های اصلی) استخراج و ویژگی‌های آن‌ها شناسایی و به شرح زیر است:

پدیده اصلی: بررسی سه مرحله‌ای انجام شده برای کدگذاری و روابط بین مفاهیم، توجه پژوهشگر را به مقولات برآمده از مصاحبه‌ها سوق داد و از مسیر رفت و برگشت بین این مفاهیم و مقولات بود که ذهن محقق به تعبیر مختلفی جلب شد که حول محور پدیده مرکزی مطرح می‌شد. تمام این تعبیر که از دل مصاحبه‌ها ظهور یافته بود پژوهشگر را به این اکتشاف رساند که پدیده اصلی "مدیریت یکپارچه شهری" است؛ دلیل انتخاب این مقوله به عنوان پدیده محوری این بود که در اغلب داده‌ها ردپای آن به وضوح مشاهده می‌شود. این پدیده اصلی از سه مقوله "نظام هماهنگ سازی"، "نظام هدایت کنندگی" و "نظام همگرایی" تشکیل شده است. برخی از نظرات مشارکت کنندگان به این شرح است: "مدیریت شهری پیش از هر چیز نیازمند یک مدیریت یکپارچه کارآمد است که همکاری با ادارات خدمات رسان و سایر ادارات را در رأس امور خودش قرار دهد. بنابراین با یک انسجام و هدف مشترک می‌توان در برنامه ریزی‌های شهری و اجرای پروژه‌ها هماهنگ عمل کرد و از دوباره کاری و موازی کاری خودداری کرد." اگر همکاری منظم بین شهرداری سنندج با سایر ادارات به صورت پیوسته و دائمی باشد، از موازی کاری‌ها در عملیات اجرایی، ممانعت شده و بر کارآمدی پروژه‌های شهری نقش مهمی خواهد داشت." "با توجه به پیچیدگی‌های شهری، مدیریت شهری سنندج باید برای بهبود کیفیت زندگی شهروندان، در توسعه زیرساخت‌های شهری مانند حمل و نقل، مسکن، خدمات عمومی و فضای سبز و غیره با سازمان‌های ذی ربط همکاری و هماهنگی لازم را داشته باشد." عوامل علی: نظرات مشارکت کنندگان در جلسه مصاحبه نشان داد که عوامل علی در حکمروایی خوب شهری سنندج از سه مقوله به شرح زیر تشکیل شده است:

۱- فرهنگ مشارکت اجتماعی: یافته‌ها حاکی از آن است توجه به تنوع فرهنگی، تقویت فرهنگ تساهل و تسامح و دگرپذیری، تأثیر مثبتی در مشارکت و جلب اعتماد شهروندان را دارد. مشارکت کنندگان، فرهنگ سازی سهم داران شهر را از این نظر ضروری می‌دانستند که ابزاری مهم برای تحقق حکمروایی خوب شهری سنندج است، چراکه سطح آگاهی شهروندان را نسبت به حقوق و مسئولیت‌های خود افزایش می‌دهد و موجب افزایش مشارکت، اعتماد عمومی و حس تعلق سهم داران شهر سنندج می‌گردد که در نتیجه آن زمینه مناسبی برای تحقق حکمروایی خوب در شهر سنندج فراهم شود. در این راستا از نظر مصاحبه شوندگان: "توجه به فرهنگ شهر سنندج و حس تعلق مردم به این شهر نشان می‌دهد که شهروندان در برنامه‌ها و پروژه‌های شهرداری از توانایی خوبی برای همکاری و مشارکت دارند."

۲- توسعه خلاق و نوآورانه در مدیریت شهری: اهمیت خلاقیت در شهر سنندج به عنوان یکی از شهرهای خلاق ایران در زمینه موسیقی نشان گر آن است که این شهر می‌تواند با رویکردهای خلاقانه در مدیریت امور شهری زمینه تحقق حکمروایی خوب شهری در سنندج را فراهم آورد. در این زمینه یکی از مشارکت کنندگان اظهار داشت: "مردم شهر سنندج در خلق فرصت‌ها در شهر خود به خوبی عمل کردند همان طور که توانستند به عنوان یکی از شهرهای خلاق کشور پیشرو باشند این ظرفیت در همکاری و مشارکت مردم نیز برای تحقق حکمروایی شهری در این شهر می‌تواند مؤثر واقع شود."

۳- تقویت ظرفیت‌های محلی: مدیریت شهری سنندج با تغییرات سازنده در ساختار و بهبود فرآیندها، می‌تواند به‌جای بهره‌گیری از طرح‌ها و برنامه‌های شهری تقلیدی از ظرفیت‌های درون‌زای این شهر در بهبود بهره‌وری و کارایی استفاده نماید. در این راستا نظر یکی از مصاحبه‌شوندگان این بود: "موفقیت مدیریت شهری سنندج بستگی زیادی به آگاهی و توانایی مردم شهر سنندج دارد".

۳- عوامل زمینه‌ای: بر اساس نظرات مشارکت‌کنندگان عوامل زمینه‌ای حکمروایی خوب شهری سنندج از سه مقوله به‌شرح زیر است:

۱- تقویت انگیزه سهام‌داران در مشارکت: این مقوله برای مشارکت فعال در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی شهری به این معنا است که این اقدامات در افزایش شور و انگیزه سهام‌داران شهر سنندج را برای شرکت در فعالیت‌های شهری و به ایجاد اعتماد به نفس برای اعتقاد به اینکه نقش آن‌ها در تصمیم‌گیری‌ها کمک می‌نماید. در این زمینه از نظر مشارکت‌کنندگان: "فراهم کردن فرصت‌های شرکت مردم در فرایندهای تصمیم‌گیری، منجر به پیشنهاد‌های بهتر برای بهبود شهر و ایجاد فضاهای سرزنده‌ای برای شهروندان می‌شود. همچنین این اقدامات احساس مسئولیت و تعهد شهروندان را نسبت به شهرشان افزایش می‌دهند." شناخت بهتر نیازها و مشکلات محلی، مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها می‌تواند متناسب با واقعیت‌های محلی انجام شوند. این امر منجر به خدمات بهتری برای شهروندان و در نتیجه تحقق حکمروایی خوب در شهر سنندج خواهد شد."

۲- خودسازی و تعهد اخلاقی: خودسازی و تعهد اخلاقی نقش اساسی در تحقق حکمروایی خوب شهری دارد. این ارزش‌ها به پذیرش مسئولیت‌های حکمروایی و توانایی افراد در اجرای صحیح وظایف مرتبط با امور سهام‌داران شهر تأکید می‌کنند. اصولی مانند شفافیت، عدالت، پاسخگویی و مشارکت فعال شهروندان از نتایج مستقیم رعایت این ارزش‌ها هستند و همچنین به جلوگیری از فساد کمک می‌کنند. با به‌کارگیری این اصول در مدیریت شهری، اعتماد عمومی تقویت می‌شود و سهام‌داران شهر سنندج به‌عنوان شرکای فعال در فرآیندهای زمینه‌ساز حکمروایی خوب در این شهر نقش به‌سزایی را خواهند داشت. در این راستا از نظر مصاحبه‌شوندگان: "انتخاب شایسته اعضای شورای اسلامی شهر و شهردار سنندج و پایبندی به اصول اخلاقی و استفاده از کارشناسان متخصص و متعهد از عوامل مؤثر در ایجاد تحقق حکمروایی خوب شهری در شهر سنندج هستند." "شهرداری می‌تواند موفق عمل کند که ضمن داشتن تخصص کافی با درستکار بوده و از فساد اداری و تبعیض دوری کند"

۳- پایداری محیطی: اقداماتی نظیر پایداری محیطی می‌تواند به شکل قابل توجهی به تحقق حکمروایی خوب شهری در سنندج کمک کنند. این اقدامات با رعایت اصول پایداری زیست‌محیطی، برنامه‌ریزی برای بازیافت پسماندها و ایجاد فضاهای سبز به ایجاد شهرهایی پایدار منجر می‌شوند. در این زمینه از نظر مصاحبه‌شوندگان به این شرح است: "اقداماتی از قبیل برنامه‌ریزی برای دفن اصولی پسماندها، ایجاد فضاهای سبز و غیره می‌تواند به تحقق حکمروایی خوب شهری سنندج کمک کند." "با حکمروایی خوب شهری در سنندج می‌توان برنامه‌ریزی درستی را ناهماهنگی مردم برای ترافیک شهر تدوین کرد وقتی خود مردم درگیر بحث آلودگی هوا و مشکلات آن در سلامتی خودشان آگاه شوند آن وقت سعی می‌کنند کمتر از خودروی شخصی استفاده کنند و با همکاری شهرداری سیستم حمل‌ونقل شهری را تقویت کرده و از آن استفاده می‌کنند."

۴- عوامل مداخله‌ای: بر اساس نظرات مشارکت‌کنندگان عوامل مداخله‌گر اثرگذار بر تحقق الگوی حکمروایی خوب شهری سنندج حاکی از آن بود که این عوامل از سه مقوله به شرح زیر تشکیل شده است:

۱- اقتصاد شهری: شرایط اقتصاد شهری از جمله رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و ایجاد اشتغال پایدار، نقش مهمی در تحقق حکمروایی خوب شهری ایفاء می‌کنند. این عوامل با کاهش بیکاری، کاهش نابرابری‌های اقتصادی، تقویت مشارکت شهروندان و ایجاد شفافیت در مدیریت شهری، به بهبود کیفیت زندگی شهروندان و ارتقاء عدالت اجتماعی منجر می‌شوند. به همین دلیل، توسعه اقتصادی و اشتغال پایدار باید به عنوان یکی از اولویت‌های اصلی مدیریت شهری در نظر گرفته شود. در این زمینه یکی از مصاحبه‌شونده اظهار داشت: "چیزی که مشخص است این است که نمی‌شود همه مشکلات شهر را ناشی از برنامه‌ریزی و یا طرح‌های جامع دانست بلکه عوامل زیادی در این زمینه می‌توانند نقش داشته باشند که به نظر من بحث مالی و درآمدزایی شهرداری از مهم‌ترین مسائلی است که شهرداری در جهت خواست مردم با آن روبه‌رو است و در موفقیت و یا شکست پروژه‌های شهرداری می‌تواند نقش مهمی دارد".

۲- سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی به عنوان یک مفهوم تئوریک، متغیرهایی مانند مشارکت در جامعه محلی، اعتماد، انسجام اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، روابط متقابل و کانال‌های اطلاعاتی را در برمی‌گیرد (کریستوتاکیس و همکاران، ۲۰۱۱: ۱۶۵۴). سرمایه اجتماعی نظیر مشارکت شهروندی، اعتماد عمومی، توجه به نیاز خانواده‌های آسیب‌پذیر و اقشار کم‌درآمد و ایجاد سازوکارهای مشارکت مدنی نقش مهمی در تحقق حکمروایی خوب شهری ایفاء می‌کنند. در این زمینه از نظر یکی از مشارکت‌کنندگان: "وقتی شهرداری در انجام پروژه‌ها نظر مردم را نمی‌خواهد چنانچه پروژه عمرانی با مشکلی مانند تأمین مالی با وقفه مواجه شود باعث نارضایتی مردم می‌شود چون آگاهی درستی از موضوع ندارند".

۳- حمایت قانونی: حمایت قانونی از پایه‌های اساسی تحقق حکمروایی خوب شهری است. حمایت قانونی می‌تواند به تضمین حقوق شهروندان، افزایش تعامل بین بخش دولتی و سایر متولیان شهر، ایجاد زمینه‌های مناسب برای مشارکت شهروندان در امور شهری کمک کند. اجرای صحیح قوانین و نظارت مؤثر بر آن‌ها نیز نقش کلیدی در موفقیت حکمروایی خوب شهری دارد. در این راستا یکی از مشارکت‌کنندگان اظهار داشت: "قانونمندی و توجه به حقوق شهروندی از جمله حق مشارکت مردم در برنامه‌ریزی شهری از مهم‌ترین عوامل حکمروایی خوب شهری است. رعایت حق شهروندی زمینه مشارکت شهروندان را در برنامه‌ریزی شهری فراهم می‌کند که در نتیجه آن و اعتماد آن‌ها از مدیران شهری نقش زیادی در حکمروایی خوب شهری سنندج دارند".

راهنمها: بر اساس، نظرات مشارکت‌کنندگان راهنمهای تعریف‌شده برای تحقق الگوی حکمروایی خوب شهری سنندج از سه مقوله به شرح زیر تشکیل شده است:

۱- توزیع اختیارات بین سهام‌داران شهر: با عطف توجه به مفاهیم سرمایه اجتماعی می‌توان گفت که توزیع اختیارات بین سهام‌داران شهر عبارت است از فرایند توانایی مستمر و با ثبات به منظور تعریف و تحلیل مسائل، تنظیم کردن و طرح راه‌حل‌ها، تحرک منابع و به‌کارگیری آن‌ها در همه سطوح نیازهای توسعه مردم تا کنشگران بتوانند بر

فرایندهایی که زندگی آن‌ها را متأثر می‌کند، نظارت و در فرآیند تصمیم‌گیری نقش داشته باشند (پیریس و همکاران^۱، ۲۰۱۱: ۸۵). بنابراین می‌توان گفت تمرکززدائی در قالب توزیع اختیارات بین سهم‌داران شهر از راهبردهای کلیدی در تحقق حکمروایی خوب شهری سنندج است. البته باید در نظر داشت که توزیع اختیار به سهم‌داران شهر نیازمند ارتقاء سطح آگاهی و آموزش مستمر آن‌ها دارد. در این راستا از نظر شمارکت کنندگان: "به نظر من حکمروایی خوب شهری از سه رکن بخش دولتی، جامعه مدنی و بخش خصوصی تشکیل شده است. بخش دولتی که سازوکارهای قانونی و نظارتی را دارد. بخش خصوصی هم قسمت تخصصی را در برمی‌گیرد که معمولاً به دنبال سود بیشتر است. بنابراین این مردم هستند که نقش به‌سزایی در سرنوشت خود خواهند داشت که در یک سازمان‌دهی درست و آموزش کافی می‌توانند نیازهای خود را پس از جلب نظر و کارشناسی بخش خصوصی در قالب جامعه مدنی از طریق بخش دولتی مطرح نمایند".

۲- برنامه‌ریزی شهری منعطف و پویا: باید اعتراف کرد که برون‌زادگی پراکسیس^۲ توسعه شهری و برنامه‌ریزی در ایران، باعث شده است تا این دانش در بازنمایی محققانه و حقیقت‌پژوهان مسائل شهری به افسون نامتعارف اعداد و کمیت‌پذیر دچار شده است (پیری، ۱۳۹۰: ۷۸). از این رو مدیریت شهری سنتی در سنندج مانند اغلب شهرهای ایران بر اساس برنامه‌ریزی‌های صلب و غیرقابل انعطاف برگرفته از تفکرات تقلیل‌گرایی است. این نوع برنامه‌ریزی شهری ضمن بی‌توجهی به ظرفیت‌های محلی، شهر سنندج را از اهداف توسعه پایدار دور کرده است. در این راستا یکی از مصاحبه‌شوندگان اظهار داشت: "ارائه راه‌حل‌ها در پاسخ به مشکلات شهر سنندج نیاز به نگرش برنامه‌ریزی بلندمدت و تقسیم آن‌ها به برنامه‌های شهری میان‌مدت و کوتاه‌مدت دارد؛ تا با تغییر مدیران شهری اجرای برنامه‌ها با تغییرات محاسبه‌شده و به‌دوراز سلیقه‌ای عمل کردن انجام گیرد".

۳- نهادینه‌سازی آموزش شهروندی: آموزش و توانمندسازی شهروندان برای ارتقاء دانش، تقویت مهارت‌ها، کسب عادت‌های صحیح زندگی اجتماعی و به‌روز رفتارهای مطلوب شهروندی به‌ویژه در راه بهره‌گیری مناسبات از امکانات شهری از جمله ضرورت‌های مدیریت شهری در توسعه فرهنگ شهرنشینی قلمداد می‌شود (رجب‌صلاحي، ۱۳۹۸: ۲۶۴). در این زمینه از نظر یکی از مشارکت‌کنندگان: "استفاده از نیروهای متخصص برای مدیریت شهری، برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی به‌طور مداوم برای شهروندان در همه سطوح و سنین و مدیران، امری ضروری و مهم است".

پیامدها: بر اساس نظرات مشارکت‌کنندگان پژوهش پیامدهایی که در اثر حکمروایی خوب شهری سنندج رخ می‌دهند به سه مقوله «مقیاس شهر»، «مقیاس منطقه» و «مقیاس فرمانطقه» تقسیم می‌شوند. مقوله پیامد حکمروایی خوب شهری در سنندج در مقیاس شهر افزایش مشارکت و ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان را در پی دارد که در نتیجه آن بستر مناسبی برای نیل به شهر هوشمند و توسعه پایدار در شهر سنندج را فراهم خواهد آورد. در این راستا از نظر مشارکت‌کنندگان: "با حکمروایی خوب شهری در سنندج می‌توان بستر مناسبی را برای شهر هوشمند، پایدار، و غیره فراهم کرد". همچنین سایر زیر مقوله‌ها اشاره به افزایش مشارکت شهروندان، تقویت انگیزه حس مسئولیت شهروندان و ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان سنندج داشته‌اند که از پیامدهای مثبت تحقق حکمروایی خوب شهری سنندج به

1. Peris et al
2. Praxis

شمار می‌آیند. همچنین از پیامدهای دیگر حکمروایی در سطح منطقه است. این مقوله حاکی از آن است که با حکمروایی خوب شهری می‌توان زمینه توسعه همکاری بین شهر و مناطق مختلف را تقویت کرد. در این راستا یکی از مصاحبه‌شونده اظهار داشت: "حکمروایی خوب شهری می‌تواند به تقویت تعامل شهرها باهم و حتی در کشور اثرگذار باشد". این موضوع بسیاری از نابرابری‌های منطقه‌ای را کاهش داده و به توسعه فرهنگ و هویت منطقه‌ای کمک می‌نماید. مقوله دیگر از پیامدهای حکمروایی خوب شهری سنندج که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره کردند در سطح فرمانطقه است. در این زمینه از نظر مصاحبه‌شوندگان: "در ذیل حکمروایی خوب آرمان‌های آن از جمله شهر هوشمند، شهر پایدار و حتی شهر جهانی و تقویت هویت ملی نیز به‌دوراز ذهن نبوده و دست‌یافتنی است".

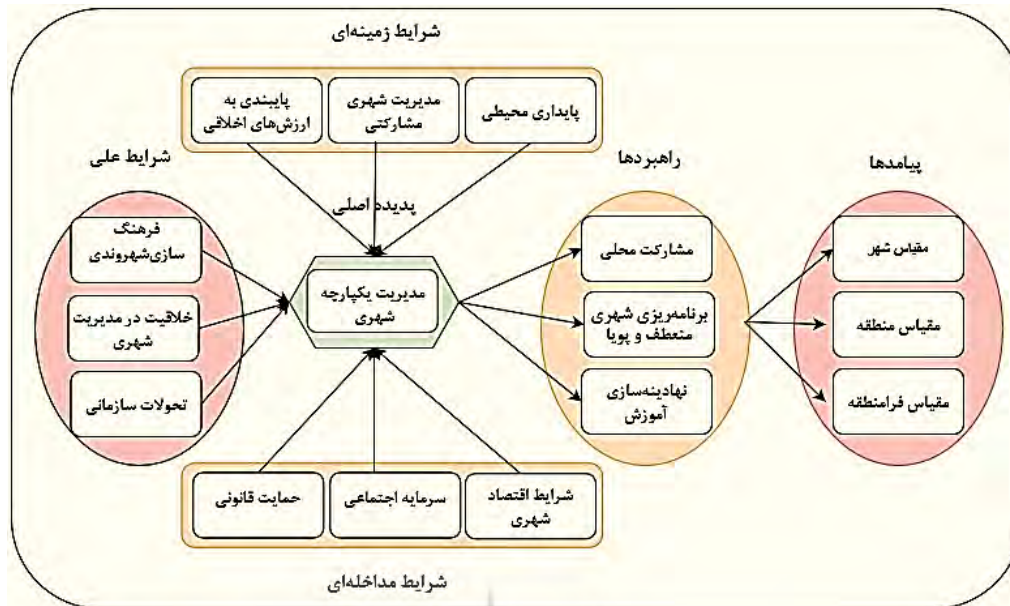
جدول (۱): مقوله‌ها، مؤلفه و مفاهیم احصاء‌شده به‌مثابه حکمروایی خوب شهری سنندج از دیدگاه مشارکت -

گنندگان

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای باز	کدهای محوری	کدهای باز	کدهای محوری	کدهای باز	کدهای محوری
همانگی مدیریت شهری با سایر سهام‌داران شهر تدوین برنامه‌های شهری در هماهنگی با اسناد فرادست اجرای پروژه‌های شهری متناسب با توانایی‌های مالی همانگی ارائه خدمات عمومی با نیازهای واقعی همانگی بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی اتخاذ تصمیمات هماهنگ با شاخص‌های توسعه پایدار	نظام هماهنگ‌سازی	تهیه طرح‌های موضعی و موضوعی شهری تدوین چشم‌انداز و اهداف شهر تدوین سیاست‌ها در راستای چشم‌انداز شهر ایجاد زمینه خودسازمندی بخش‌های مثالی شهر بسترسازی برای شفافیت در تصمیمات شهری درک متقابل در گفتگوها و احترام به نظرات دیگران	نظام هدایت‌کنندگی	ادغام و یکپارچگی نهادهای ذی‌ربط در مدیریت شهری پرهیز از موازی‌کاری و تشتت نهادهای شهری مشارکت منسجم شهروندان در فرآیند تصمیم‌گیری اتسجام قلمروی شهر و منطقه در تحقق اهداف برنامه‌ها اتسجام قلمروی شهرو فرامنتطقه در تحقق اهداف برنامه‌ها اجرای پروژه‌های شهری در راستای اهداف مشترک	نظام همگرایی شهری	کدهای محوری	گزینه‌های کدهای
ایجاد جلب اعتماد شهروندان توجه به تنوع فرهنگی شهروندان ترویج فرهنگ مشارکت شهروندان ترویج فرهنگ کار تیمی در مدیریت شهری احترام به تجربه و تاریخ فرهنگی شهر تقویت فرهنگ شایسته‌سالاری	فرهنگ مشارکت	نظام‌های مالی توارانه در مدیریت شهری بومی‌سازی رویکردهای نوین شهری رویکردهای خلاقانه به خدمات عمومی تواوری در برنامه‌ریزی شهری بر اساس دقت روز ایجاد زمینه برای خلاقیت در بین متولیان شهر استفاده از فناوری‌های هوشمند در مدیریت شهری	نوع مدل محور	پاسخگویی به نیازها و مشکلات محلی ایجاد فرصت مشارکت محلی در تصمیم‌گیری‌ها توانمندسازی اجتماع محلی خودسازمندی اداره شهر در سطح محلی پاسدانش و تقویت هویت محلی استفاده از تجربه معتمدین محلی در برنامه‌ریزی	توسعه محله محور	کدهای محوری	گزینه‌های کدهای
توسعه برنامه‌های مشارکتی حمایت از پروژه‌های محلی تقویت حس تعلق شهروندان زمینه ایجاد اشتغال محلی نظرسنجی‌های محلی ایجاد فضای ارتباطات و تبادل نظر	تقویت انگیزه سهم	دسترسی عادلانه شهروندان به خدمات اتخاذ تصمیمات شهری بدون تعارض منافع احترام به حقوق و کرامت شهروندان پاسخگویی به نیازها و مشکلات شهروندان صداقت در انجام وظایف مدیریت شهری وفای به عهد و عمل به تعهدات	خودسازی و تعهد	ممانعت از اتلاف منابع طبیعی ایجاد سیستم‌های پایدار پسماند توسعه فضاهای سبز شهری آموزش مستمر و ارتقاء سطح آگاهی شهروندی برنامه‌ریزی کاهش آلودگی هوا توسعه حمل‌ونقل عمومی کارآمد و پایدار	پایداری محیطی	کدهای محوری	گزینه‌های کدهای
فراهم کردن فرصت‌های شغلی برای سهام‌داران شهر برنامه‌ریزی پایدار برای منابع مالی شهری توسعه صنعت گردشگری تناسب جمعیت با امکانات مالی شهرداری توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	اقتصاد شهری	توجه به بازخوردهای شهروندان از عملکرد مدیریت شهری توجه به نیاز خانواده‌های آسیب‌پذیر و اقشار کم‌درآمد برگزاری نشست‌ها و همایش‌های عمومی ایجاد سازوکارهای مشارکت مدنی کاهش تضادهای اجتماعی	سرمایه اجتماعی	رعایت قانون در اداره شهر وضع قوانین حمایتی از مشارکت شهروندان رعایت حق شهروندان در تولید فضا حمایت‌قانونی در هماهنگی با مدیریت برنامه‌ریزی شهری تقویت نظارت بخش دولتی در برنامه‌ریزی شهری	حمایت قانونی	کدهای محوری	گزینه‌های کدهای
تمرکززدایی و تفویض اختیار به سازمان‌های محلی تقویت فرهنگ کار تیمی در سازمان‌های محلی تهدیه‌سازی بخش جامعه مدنی حمایت از بخش خصوصی در برنامه‌ریزی شهری مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی در مدیریت شهری	توزیع اختیارات بین	جایگزینی طرح‌های منصف با طرح‌های جامع برنامه‌ریزی شهری با قابلیت تطبیق با محدودیت‌ها تهیه طرح‌های شهری پایدار اهمیت تغییرات جزئی در برنامه‌ریزی شهری ارزیابی مستمر برنامه‌ریزی شهری تقویت برنامه‌ریزی شهری ارتباطی	برنامه‌ریزی شهری	برگزاری دوره‌های آموزشی در فرآیند مشارکت آموزش شهروندان به‌صورت مستمر آموزش مسئولیت‌پذیری به شهروندان بررسی بازخورد فرآیند آموزش شهروندان آموزش کشف توانمندی و توانمندسازی	نهادینه‌سازی آموزش	کدهای محوری	گزینه‌های کدهای
افزایش مشارکت شهروندان تقویت انگیزه حس مسئولیت شهروندان ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان ایجاد بستر مناسب برای توسعه پایدار شهری تقویت زمینه ایجاد شهر خلاق زمینه ایجاد شهر هوشمند	مقیاس شهر	توسعه همکاری بین شهر و مناطق مختلف توسعه همانگی میان شهرها و مناطق مختلف مدیریت و حفاظت از منابع طبیعی بهبود کیفیت زندگی ساکنین مناطق کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای توسعه فرهنگ و هویت منطقه‌ای	مقیاس منطقه	توسعه همکاری در سطح فرا منطقه همانگی شهر با برنامه‌ریزی فرامنتطقه افزایش اتسجام شهر، منطقه و فرامنتطقه توسعه و تقویت هویت ملی ایجاد زمینه شهر جهانی	مقیاس فرامنتطقه	کدهای محوری	گزینه‌های کدهای

نتایج کلی حاصل از کدگذاری موضوع و مقوله‌های اصلی در این مرحله و مقوله‌های احصاء شده در مراحل قبلی به یکدیگر مرتبط شدند و روابط بین آن‌ها موردبررسی قرار گرفت. این فرایند همان کشف نظریه و ظهور نظریه است

یعنی یافتن سازه‌ها، مرتبط‌سازی آن‌ها و بررسی ماهیت این رابطه که در نمودار شماره (۱) این روابط در قالب مدل پارادایمی نشان داده شده است.

نمودار (۱): مدل پارادایمی الگوی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

بحث

پژوهش حاضر نشان داد، روش نظریه داده‌بنیاد که در آن شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌ای (که درمجموع روابط پیشین نامیده می‌شوند) راهبردها و پیامدهای حکمروایی خوب شهری سنج را تحت تأثیر قرار می‌دهند. که در ادامه به تفسیر آن‌ها پرداخته خواهد شد:

طبق نظرات مشارکت‌کنندگان، از میان مقوله‌های استخراج‌شده، مقوله «نظام مدیریت یکپارچه شهری» به‌عنوان پدیده محوری در نظر گرفته شد. این پدیده محوری نیز از سه مقوله «نظام هماهنگ‌سازی»، «نظام هدایت‌کنندگی» و «نظام همگرایی» تشکیل شده است. نتایج پژوهش حاضر با بخشی از یافته‌های کای و همکاران^۱ (۲۰۲۳)، ملک‌حسینی و کولایی (۱۳۹۵)، حکمت‌نیا و همکاران (۱۳۹۶)، کاظمیان و همکاران (۱۳۹۸)، جودکی و قاسم‌پور (۱۴۰۰) همسو است. در توضیح این مطلب می‌توان گفت، حکمروایی خوب شهری سنج به‌عنوان یک فرایند ارتباطی پیچیده، به تعاملات بین سهم‌داران شهر، با منافع متفاوت در تدوین اهداف مشترک و استفاده از قدرت به‌صورت غیرمتمرکز اشاره می‌کند. این نوع حکمروایی به‌جای تکیه بر ساختارهای مدیریت سنتی شهر؛ بر هماهنگی، هدایت‌کنندگی، همگرایی و همچنین به‌کنش و ارتباط تعداد زیادی از سهم‌داران شهر تأکید دارد. به زبان هابرماسی در کنش ارتباطی، یک نظام فراگیر وجود دارد که هدف آن رسیدن به توافق است و نه تسلط بر دیگران. در این راستا افرادی مانند جان فارستر^۲، پاتسی هیلی^۳، جین هیلیر^۴ و جان فریدمن^۵ از برنامه‌ریزان معاصر، نیز با تأکید بر اهمیت ارتباطات افراد در فرایند برنامه‌ریزی، به ترویج شناخت و کنش ارتباطی پرداخته و با تأکید بر اصول منطق و شناخت تجربی و عقلانیت

1. Kai & et al
2. John Forrester
3. Patsy Haley
4. Jane Hillier
5. John Friedman

ارتباطی و تلاش بین‌الذهانی در مفاهیم متقابل میان اعضاء سعی در سازمان‌دهی علمی فرآیندهای برنامه‌ریزی دارند و به این نکته تأکید می‌کنند که برنامه‌ریزی باید به شیوه‌ای منطقی و تعاملی و به‌دوراز سلطه انجام شود، تا به نتایج قابل قبول و محتوای مؤثری منجر شود (نوری‌کارد و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۹). همچنین بر اساس نظریه مک‌گیل^۲ (۱۹۹۸)، در کشورهای در حال توسعه، مدیریت شهری به‌طور مفهومی به‌عنوان یک رویکرد جامع نسبت به شهرها در نظر گرفته می‌شود. هسته اصلی این رویکرد جامع مستلزم آن است که مسائل شهری به‌طور هم‌زمان به‌عنوان مسائل سازمانی نیز دیده شوند تا از یک پاسخ راهبردی و عملیاتی پایدار اطمینان حاصل شود. این رویکرد به ساختار یکپارچه مدیریت شهری تأکید دارد. از این رو ریشه فرایندهای حکمروایی خوب شهری سنندج در مناسبات گسترده‌تر «نظام هماهنگ‌سازی»، «نظام هدایت‌کنندگی» و «نظام همگرایی» بخش‌های دولتی، خصوصی و جامعه مدنی در قالب مدیریت یکپارچه شهری به‌عنوان محوری‌ترین پدیده در یک اقدام جمعی و همچنین تفاهم بین‌الذهانی می‌تواند شکل گیرد. به عبارتی مدیریت یکپارچه شهری با رویکردی کل‌نگر می‌تواند به‌عنوان راه‌حلی در هماهنگی، هدایت‌کنندگی و همگرایی بین سهم داران شهر سنندج مؤثر واقع شود و به کاهش بسیاری از چالش‌های پیچیده شهر سنندج کمک کند. این شیوه مدیریت می‌تواند بستر مناسبی را برای تحقق حکمروایی خوب در این شهر فراهم نماید.

همچنین مدل استخراج‌شده نشان داد، شرایط علی اثرگذار بر الگوی حکمروایی خوب شهری سنندج شامل سه مقوله «فرهنگ‌سازی شهروندی»، «خلاقیت در مدیریت شهری» و «تحولات سازمانی» است. این نتایج با بخشی از نتایج دانان و همکاران^۳ (۲۰۲۲)، خزایی و همکاران (۱۳۹۷) همسو است. در توضیح این مطلب می‌توان گفت؛ شفافیت و پاسخگویی در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌های مدیران شهری باعث افزایش اعتماد شهروندان می‌شود. همچنین وجود فرهنگ‌های متنوع در شهر سنندج، به غنای فرهنگی و تقویت مسئولیت اجتماعی کمک کرده و این موضوع می‌تواند منجر به مشارکت و تبادل ایده‌ها و تجربیات گذشته در سهم داران سنندج شود. همچنین آموزش و توسعه فرهنگ مشارکت در بین بخش‌های مختلف مدیریت شهری سنندج در دستیابی به منفعت عمومی تأثیر به‌سزایی خواهد داشت و در نتیجه دلیلی منطقی برای تغییر فرایند برنامه‌ریزی شهری از یک رویکرد فنی به رویکردی مشارکتی نوآورانه در چارچوب حکمروایی خوب شهری سنندج باشد. همچنین ثبت شهر سنندج به همت جمعی از فعالان فرهنگی، هنری، دانشگاهیان و مؤسسات آموزشی و پژوهشی شهرداری، انجمن موسیقی سنندج و با حمایت استانداری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان، و سایر بخش‌های ذی‌ربط انجام شد. بنابراین می‌توان گفت موفقیت شهر سنندج در زمینه موسیقی نشانگر نتیجه همکاری، هماهنگی و همگرایی متولیان شهری است. در این راستا پیت‌رهال^۴ اعتقاد دارد شهرهای خلاق با پیش‌زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی مردم خلاق را برای تعامل و تغییر اطلاعات غیررسمی به وجود می‌آورند که خود منجر به بروز ایده‌های نو و تفکر خلاق می‌شود (سونومی^۵، ۲۰۰۵). این مهم اشاره به امکان برخورداری از مدیریت سنتی به مدیریت یکپارچه شهری در شهر سنندج را دارد. در این راستا ولمن^۶ (۲۰۰۲: ۱۵) نیز اعتقاد دارد تغییر رویکرد و پارادایم‌ها در قلمرو شهرداری‌ها و سازمان‌های محلی که در خط مقدم خدمت‌رسانی

1. Nouri Karder & et al

2. mak gil

3. Danan & et al

4. Piter hall

5. Songmei

6. Wollmann

به شهروندان هستند عینیت یافته و به تغییر مدیریت سنتی می‌شود. این تحولات سازمانی می‌توانند از طریق تغییرات در ساختارها، فرآیندها و روش‌های مدیریتی به بهبود کیفیت مدیریت شهری و بهبود خدمات عمومی در شهر سنندج منجر شوند.

نظرات مشارکت‌کنندگان پژوهش نشان داد که شرایط زمینه‌ای اثرگذار بر حکمروایی خوب شهری سنندج شامل سه مقوله «مدیریت بر اساس مشارکت محلی»، «پایبندی به ارزش‌های اخلاقی» و «پایداری محیطی» است. این نتایج با بخشی از تراکولموتوتا و چاجارونواتانا^۱ (۲۰۱۳)، هیلی^۲ (۲۰۱۴)، ادلنبوس و ون‌دیجک^۳ (۲۰۱۸)، حکمت‌نیا و همکاران (۱۳۹۶)، زیاری و همکاران (۱۳۹۹)، همخوانی دارد، توجه به مسائل محلی و مشارکت شهروندان سنندج در فرآیندهای تصمیم‌گیری، می‌تواند در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های شهری بر اساس ویژگی‌های خاص هر منطقه نقش به سزایی داشته باشد و زمینه حکمروایی خوب شهری را در سنندج فراهم آورد. در این راستا کروگ و روزلند^۴ (۲۰۲۳) نیز اظهار می‌دارند، محققان حکمروایی شهری استدلال کرده‌اند که این رویکرد به‌ویژه برای تحلیل فرایندهای حکمروایی محلی مناسب است، زیرا تأثیر متقابل بین شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی به‌ویژه در سطح محلی شهر سنندج ملموس است. به عبارتی تعدد و تنوع چالش‌هایی را که در ماهیت شهر سنندج وجود دارد حاکی از آن است که سامانه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری سنندج قادر نخواهد بود آن‌ها را به‌صورت متمرکز مدیریت کند در چنین شرایطی، توجه به مشارکت سهم‌دارن سنندج در هماهنگی با سایر بخش‌های متولی شهر، از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. از سوی دیگر واگذاری مسئولیت و وظایف مدیریت شهری به سهم‌دارن شهر سنندج مستلزم آموزش و توانمندسازی افراد در فرایندهای تصمیم‌گیری به‌همراه رعایت ارزش‌های اخلاقی شامل مواردی مانند صداقت، عدالت، شفافیت و مسئولیت‌پذیری امکان‌پذیر خواهد بود. در این راستا (زندیه و صرافی، ۱۴۰۱: ۱۲) مهم‌ترین تأثیرگذاری در نظریات ارزش‌های اخلاقی از ارسطو تا رسو و هگل را تأکید بر منفعت عمومی داشته‌اند. به عبارتی تمرکززدایی نهادهای دولتی و مدیریتی و واگذاری اختیارات، قدرت و صلاحیت به حکومت‌های محلی بدون داشتن آموزش و رعایت ارزش‌های اخلاقی نه تنها مسئله‌ای را حل نخواهد کرد؛ بلکه خود به ابر مسئله شهری تبدیل خواهد شد. با نگاهی به نظرات مشارکت‌کنندگان در زمینه پایداری محیطی در شهر سنندج، می‌توان گفت برای دستیابی به حکمروایی خوب در این شهر، نیاز به یک جامعه شهری پویا است که به مسائل زیست‌محیطی و ایجاد فضاهای شهری پایدار توجه داشته باشند. این امر مستلزم آموزش مستمر و ارتقاء سطح آگاهی شهروندی است. درواقع سیاست‌های شهری که بر اساس حکمروایی خوب شهری شکل می‌گیرند، معمولاً با اهداف بلندمدت و پایدار طراحی می‌شوند و از تأمین نیازهای کنونی بدون آسیب رساندن به نسل‌های آینده حمایت می‌کنند.

نظرات مشارکت‌کنندگان پژوهش نشان داد که شرایط مداخله‌ای و اثرگذار بر حکمروایی خوب شهری از سه مقوله «شرایط اقتصاد شهری»، «سرمایه اجتماعی» و «حمایت‌های قانونی» تشکیل شده است. نتایج پژوهش حاضر با بخشی

-
1. Trakuhmututa & chajareonwattana
  2. Healey
  3. Edelenbos & van dijk
  4. Mabrouk & Omri

از یافته‌های تراکولموتوتا و چاجارونواتانا^۱ (۲۰۱۳)، ادلنبوس و ونديجک^۲ (۲۰۱۸)، کای و همکاران^۳ (۲۰۲۳)، زیاری و همکاران (۱۳۹۹)، آشناور و همکاران (۱۴۰۰)، همخوانی دارد. شهر سنندج نیز به دلیل داشتن قابلیت‌های اقتصاد محلی به‌ویژه از طریق حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و صنایع خلاق از نظر اقتصاد شهری نقش به‌سزایی را در زمینه ایجاد حکمروایی خوب شهری می‌تواند داشته باشد. به سخن دیگر، وجود سرمایه اجتماعی خلاق در شهر سنندج، تأثیر به‌سزایی را در کسب‌وکارهای اقتصادی داشته است. این موضوع حاکی از آن است استفاده بهینه از قابلیت‌های اقتصاد شهر سنندج بدون توجه به سرمایه‌های اجتماعی ممکن نیست. از سوی دیگر رابرتس^۴ (۲۰۲۳) نیز اظهار می‌دارد، برنامه‌ریزی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بدون حمایت حکمروایی خوب شهری، نه‌تنها بهینه نمی‌شوند بلکه در برخی موارد ممکن است با شکست مواجه شود. از این‌رو حمایت از مشارکت سهام‌داران شهر سنندج در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، به‌عنوان سرمایه‌های اجتماعی به‌همراه وضع قوانین حمایتی در ذیل نظارت بخش دولتی با ارزیابی مداوم عملکرد آنان به بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری‌ها کمک کرده و چارچوبی را برای حکمروایی خوب شهری سنندج فراهم می‌کند.

نظرات مشارکت‌کنندگان پژوهش نشان داد، راهبردها از سه مقوله «مشارکت محلی»، «توسعه شهری بر اساس برنامه‌ریزی منعطف و پایدار» و «نهادینه‌سازی آموزش شهروندی» تشکیل شده است. نتایج پژوهش حاضر با بخشی از یافته‌های رابرتس (۲۰۲۳) و کاظمیان و همکاران (۱۳۹۸)، همسویی دارد. رویکرد مشارکت محلی بر اهمیت مشارکت شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی شهری تأکید دارد. این رویکرد می‌تواند با توانمندسازی جامعه مدنی شهر و با همکاری سایر متولیان شهر سنندج زمینه حکمروایی خوب را در این شهر فراهم آورد. از سوی دیگر، بررسی برنامه‌ریزی شهری در سنندج نشان می‌دهد که رویکرد سنتی مدیریت شهری، به دلیل پیروی از روش‌های خطی و اثبات‌گرایانه، نتایج یکنواخت و جامعی را از برنامه‌ریزی برای این شهر به ارمغان آورده است. به‌گونه‌ای که شهر سنندج در عمل با رشد شهری مواجه بوده است، با استفاده از برنامه‌ریزی شهری پویا و انعطاف‌پذیر، می‌توان به چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی این شهر پاسخ داد و از فرصت‌های مناسب بهره‌برداری کرد. همچنین، از آنجاکه ساختار شهری از اجزای مختلف و به‌هم‌پیوسته‌ای تشکیل شده است در نتیجه معنا و کارکرد آن به روابط بین این اجزا بستگی دارد و تغییر در این روابط می‌تواند به تحولات اساسی در مدیریت شهری سنندج منجر شود. برای دستیابی به این تحولات، لازم است ظرفیت‌های جامعه مدنی تقویت شود، این مهم می‌تواند از طریق افزایش آگاهی و آموزش‌های مستمر شهروندان سنندج، جهت مشارکت فعال و انجام وظایف انجام گیرد.

نظرات مشارکت‌کنندگان پژوهش نشان داد که پیامدهای اثرگذار بر الگوی حکمروایی خوب شهری سنندج شامل سه مقوله «مقیاس شهر»، «مقیاس منطقه» و «مقیاس فرامنطقه» است. نتایج پژوهش حاضر با بخشی از یافته‌های دانان و همکاران^۵ (۲۰۲۲)، خزایی و همکاران (۱۳۹۷)، آشناور و همکاران (۱۴۰۰)، همسویی دارد. در توضیح این مطلب می‌توان گفت؛ در الگوی حکمروایی خوب شهری سنندج با رویکرد زمینه‌گرا پیامدهای مثبت و روشنی در مقیاس

1.Trakuhmututa and chajareonwattana

2.Edelenbos&van dijik

3.Kai & et al

4. Roberts

5. Danan & et al

شهر مانند تقویت حس مسئولیت‌پذیری، استفاده از مدیریت منابع طبیعی و انسانی و مشارکت محلی در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی شهری ایجاد بستر مناسب برای نیل به شهر خلاق، شهر هوشمند و توسعه پایدار شهری را انتظار داشت. پیامد حکمروایی خوب شهری سنندج در مقیاس منطقه می‌تواند منجر به توسعه همکاری، هماهنگی و همگرایی بین شهر و منطقه شده و به‌صورت مدیریت یکپارچه برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌ها در مناطق در هماهنگی با شهر انجام خواهد گرفت. این موضوع می‌تواند باعث افزایش کارایی و ارتقاء کیفیت خدمات عمومی شود. همچنین پیامد ناشی از حکمروایی خوب شهری سنندج در سطح فرامنطقه منجر به تقویت هویت ملی منجر شود و بستر مناسبی را در جهت رقابت‌پذیری و جهانی‌شدن این شهر فراهم آورد.

نتیجه‌گیری

تفرق بخش‌های مدیریت شهری، به‌همراه مشکلات ناشی از آن و گستردگی وظایف محوله، از یک‌سو و پیروی از رویکردهای جهان‌شمول در برنامه‌ریزی شهری بدون توجه به ساختار فضایی و ویژگی‌های محلی و جغرافیایی از سوی دیگر برای شهر سنندج، چالش‌های جدی را در مواجهه با تغییرات سریع و پیچیده اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی، به‌وجود آورده است. در چنین شرایطی، اختیارات و مسئولیت‌های شهروندی به‌تدریج کاهش می‌یابد و در نتیجه تبعاتی از جمله کاهش مشارکت مدنی، کاهش توانمندی محلی، تضعیف هویت محلی و ایجاد فضاهای شهری بی‌قدرت در تأثیرپذیری از رویکردهای فراملی را در پی خواهد داشت. برای حل این مشکلات، ضرورت یکپارچگی و هماهنگی در مدیریت شهری با توجه به نیازهای محلی شهر سنندج احساس می‌شود. در این راستا، حکمروایی خوب شهری در سنندج می‌تواند به کاهش مشکلات این شهر کمک کند. دستیابی به حکمروایی خوب در شهر سنندج، که بر اساس کنش جمعی و سیاست‌گذاری مؤثر در برنامه‌های شهری استوار است مستلزم هماهنگی، هدایت و همگرایی بخش‌های دولتی، خصوصی و شهروندان است شهروندانی که در جامعه مدنی نهادینه شده باشند. از این‌رو با توجه به مقتضیات مکانی شهر سنندج این فرآیند در قالب مدیریت یکپارچه شهر سنندج می‌تواند شکل گیرد. به‌طوری‌که در این فرآیند بخش دولتی مسئولیت قانونی و تأمین خدمات و زیرساخت‌ها و همچنین نظارت و ارزیابی فرآیند پروژه‌ها و اجرای تصمیمات را دارد. این مسئولیت‌ها کمک می‌کند تا روند پیشرفت برنامه و اجرای پروژه‌ها به‌درستی انجام گیرد و نیازهای جامعه برآورده شود. بخش خصوصی نیز با سرمایه‌گذاری و ایجاد فرصت‌های شغلی به رشد اقتصاد شهری کمک خواهد کرد، اما از آنجا که تمرکز بر اقتصاد شهری بدون توجه به زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی نتیجه مطلوبی در پی ندارد، مشارکت سهام‌داران شهر سنندج در قالب شورایی و شوراهای اسلامی در فرآیند مدیریت و برنامه‌ریزی شهری برای سعادت و منفعت عمومی در یک اقدام تعاملی ضروری است. در این اقدام مشترک ابتدا با آموزش و ارتقاء آگاهی سهام‌داران شهر سنندج و سپس با استفاده از تجزیه و تحلیل اختلاف‌نظرها و ریشه‌یابی، گفتگوی سازنده، مذاکره دوباره با احترام متقابل به نظرات در جستجوی راه‌حل‌های پایدار و بهینه از طریق اجماع نسبت به رفع تعارضات انجام می‌گیرد. بنابراین با ایجاد مدیریت یکپارچه شهری به‌عنوان رویکردی کل‌نگر، می‌توان شرایط لازم را برای حکمروایی خوب شهری فراهم کرد. همان‌طور که والریو و همکاران^۱ (۲۰۱۴) تأکید دارند حکمروایی یکپارچه شهری به‌عنوان یک رویکرد مدیریتی، به مسائل پیچیده و میان‌رشته‌ای نگاه می‌کند و برای حل

¹. Valriu&al

مشکلات شهری از سیاست‌هایی استفاده می‌کند که در محدوده‌های مدیریت سنتی و متمرکز قرار نگیرند. این رویکرد به‌طور کلی، ساختارهای جدیدی را برای تصمیم‌گیری در مدیریت شهری مطرح می‌کند که شامل دستیابی به اجماع از طریق همکاری بین سازمانی و درون سازمانی، تفویض اختیار به بخش‌های درون سازمانی، تصمیم‌گیری متناسب با شرایط محلی و بینش جهانی، شفاف‌سازی تصمیمات، حمایت از نظرات سهم‌داران شهر در قالب تسهیل‌گران بخش خصوصی است. از این رو با داشتن تجربه مدیریت یکپارچه شهری می‌توان زمینه لازم را برای ایجاد حکمروایی خوب شهری در این شهر فراهم کرد. این فرآیند نیازمند توانمندسازی سهم‌داران شهر سنج است که با آموزش و افزایش آگاهی مستمر و همچنین ترویج ارزش‌های اخلاقی در جامعه مدنی و می‌توان به آن دست‌یافت. البته این تغییرات به‌صورت ناگهانی رخ نخواهند داد و به‌تدریج و با اصلاحات در مدیریت و برنامه‌ریزی در قالب مدیریت یکپارچه شهری می‌توان زمینه‌های لازم برای دستیابی به حکمرانی خوب در این شهر را فراهم کرد.

تقدیر و تشکر

از تمام مدیران و کارشناسان شهرسازی سنج که به انجام این پژوهش کمک شایانی کردند، کمال سپاس را داریم.

منابع

منابع فارسی

- اسدی، ایرج. برک پور، ناصر. (۱۳۹۹). "سازمان رهبر، مدل متناسب مدیریت شهری یکپارچه در ایران" نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی. دوره ۲۵ شماره ۴. صص ۳-۱۷.
- آشناور، محسن. واشقانی فراهانی، ابراهیم. ربیعی فرد، ابوالفضل. (۱۴۰۰). "موانع و چالش‌های زمینه‌ای فراروی حکمروایی و مدیریت شهرها در ایران". جغرافیا و روابط انسانی. دوره، شماره ۳.
- اربابی سبزواری، آزاده. علیجانی، رضا. (۱۴۰۰). تبیین جایگاه مدیریت یکپارچه شهری در تحقق مولفه‌های حکمروایی خوب. نخستین کنفرانس بین‌المللی الگوهای نوین کسب‌وکار.
- بوچانی، محمدحسین. (۱۳۹۶). تحلیل ساختاری حاکمیت ملی و محلی به منظور تحقق حکمروایی شایسته شهری در چارچوب قانون اساسی (مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران). رساله دکتر به راهنمایی مظفر صراف.ی.
- پیری، عیسی. (۱۳۹۰). تبیین علمی حکمروایی مطلوب و کارایی ارتباطی شهر، پایان‌نامه دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز.
- توکلی‌نیا، جمیله. شمس پویا، محمدکاظم. (۱۳۹۵). قدرت و حکمروایی شهری. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- جودکی، حمیدرضا. قاسم‌پور، آرش. (۱۴۰۰). چالش‌های حکمروایی مدیریت یکپارچه شهری و ارائه راهکارهای عملیاتی. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری. سال پنجم، شماره ۷، جلد ششم.
- حکمت‌نیا، حسن. افشانی، علیرضا. موسوی، میرنجف. ملکی، محمد. (۱۳۹۶). "بررسی و تحلیل حکمروایی خوب شهری در ایران. مورد مطالعه: شهر ایلام". مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه گلستان سال هفتم، شماره مسلسل ۲۴.

- حیدرزاده، احسان. رفیعی، آراسته. مجتبی، الناز. (۱۴۰۲). "تبیین عوامل مؤثر بر ارتقاء حکمروایی خوب شهری در شهر شیراز". فصلنامه توسعه پایدار شهری، سال چهارم، شماره ۱۰.
- خاتم، سعید. احمدی، سید عباس. خاتم، مهناز. (۱۴۰۱). "بررسی و تحلیل شاخص‌های حکمروایی شهری در کلان شهر تهران". جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی. شماره ۳۴ <https://doi.org/10.22108/GEP.2022.133499.1523>
- خزایی، مهنوش. ملکیان، فولاد. عامری شهرابی، محسن. (۱۳۹۷). "رابطه حکمرانی خوب با توسعه شهر خلاق فرهنگی". مجله مدیریت فرهنگی سال سیزدهم، شماره ۵۰.
- دوبران، اسماعیل. کاظمیان، غلامرضا. مشکینی، ابوالفضل. افتخاری، رکن‌الدین. کلهرنیا، بیژن. (۱۳۹۱). مدیریت یکپارچه شهری در ساماندهی سکونتگاههای غیررسمی شهرهای میانی ایران؛ مورد: زنجان و همدان. نشریه مدیریت شهری، ۱۰(۳۰). صص، ۶۸-۵۳.
- روزنبرگ، فردریک. (۱۳۹۰). توسعه همه‌جانبه شهرهای پیشرفته، ترجمه سامان پارسیا، فصلنامه جستارهای شهرسازی، ۱۸(۲۰)، ص ۲۹.
- طالبی، محمدعلی. رهنمایی، محمدتقی. قربانی‌نژاد، ریاز. (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی موانع تحقق حکمروایی خوب شهری در شهرهای میانی مطالعه موردی: شهر نیشابور. فصلنامه شهر پایدار، دوره ۳، شماره ۴. صص، ۵۷-۴۳. <https://doi.org/10.22034/jsc.2021.251270.1326>
- رجب‌صلاحی، حسین. تقوایی، مسعود. ضربی، مسعود. (۱۳۹۸). تحلیل شاخص‌های تأثیرگذار بر پیاده‌سازی مدیریت یکپارچه شهری مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران. مدیریت شهری، شماره ۵۴.
- زندیه، سمیه. صراف، مظفر. (۱۴۰۱). "به‌سوی مفهوم‌پردازی برای چارچوبی از منفعت عموم در برنامه‌ریزی فضایی". فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، سال هفتم شماره ۲۲.
- زیاری، کرامت‌اله. بیروتی، علی. سلطان‌زاده، حسین. (۱۴۰۰). "ارزیابی و تحلیل وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر گناوه)". دانش شهرسازی، شماره ۵ <https://doi.org/10.22124/2021.16306upk10.22124>
- زیاری، کرامت‌اله. یداله‌نیا، هاجر. یداله‌نیا، حسین. (۱۳۹۹). "تحلیل عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب از منظر شهروندان (مورد مطالعه: شهرساری)". فصلنامه پژوهشی و برنامه‌ریزی شهری. شماره ۴۰.
- عزیزی، منصور. (۱۴۰۰). "رهیافتی بر نظریه برنامه‌ریزی ساختاری - راهبردی (با تأکید بر تحقق پارادایم حکمروایی خوب شهری)". انتشارات موجک (ناشر دانشگاهی).
- کاظمیان، غلامرضا. براری، احسان. شریف‌زاده، فتاح. قربانی‌زاده، وجه‌الله. (۱۴۰۰). "مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلان‌شهرهای کشور و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی (مورد مطالعه: شهر مشهد)، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری"، سال ۱۲، شماره ۴۴. <https://doi.org/10.30495/jupm.2020.39691>
- کاظمیان، غلامرضا. براری، احسان. شریف‌زاده، فتاح. قربانی‌زاده، وجه‌الله. (۱۳۹۸). "فرایندها و راهکارهای استقرار حکمروایی خوب شهری در کلان‌شهرهای کشور (مورد مطالعه: مشهد)". مدیریت شهری، شماره ۵۶.
- ملک‌حسینی، عباس. کولایی، پرویز. (۱۳۹۵). "بررسی حکمروایی خوب شهری". مجموعه مقالات دومین کنگره بین‌المللی علوم زمین و توسعه شهری. تبریز: شرکت کیان طرح دانش.

- محمدی، ناصر. مجتبی زاده خانقاهی، حسین. توکلان، علی. (۱۴۰۰). تحلیلی بر حکمروایی شهری مبتنی بر ارائه الگوی بهینه (مطالعه موردی شهر گرمدره). نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و یکم، شماره ۶۳.
<https://doi.org/10.52547/jgs.21.63.361>
- محمدی، علی اصغر. مرادی، محمد. اکبری، اصغر. (۱۳۹۹). جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۹، دوره ۳، شماره ۱.
- نوری کارد، محمد. زاهدی، صفات الله، ناظمی، مازیار. (۱۳۹۶). "بررسی نقش برنامه ریزی ارتباطی به مثابه رهیافتی نوین در ارتقا کیفیت و توسعه شهری در ایران؛ نمونه موردی: محله سهرابیه کرج. مدیریت شهری شماره ۴۹.

منابع غیرفارسی

- Andreas Hagedorn Krogh and Asbjorn Røiseland (2023). Urban Governance of Disaster Response Capacity: Institutional Models of Local Scalability .
<https://doi.org/10.1515/jhsem-2022-0005>
- Brunetta, Grazia and etal. (2019). Urban Resilience for Risk and Adaptation
- Brian H Roberts. (2023). Strategy note strengthening urban governance. . on at:
<https://www.researchgate.net/publication/376617146>.
- Brooks, K., Barclay, K., Grafton, R. Q., & Gollan, N. (2020). Transforming coastal and marine management: Deliberative democracy and integrated management in New South Wales, Australia. Marine Policy, 104053.
- Bellastuti, Damaris Bernike. Fathurrahman, Reza . (2023). Konsepsi good Urban Governance Sebagai Kerangkapembangunan Kota Berkelanjutan. Dialogue: Jurnal Ilmu Administrasi Publik.
- Dandan, Shi., Xiyu, Cao. (2022). Research on the effectiveness of government governance in the context of smart cities.
- Díaz-Díaz, R.; Muñoz, L.; Pérez-González, D. The Business Model Evaluation Tool for Smart Cities: Application SmartSantander Use Cases. Energies 2018, 10, 262.
- Edelenbos, Jurian and Pieter van, Meine Dijk. (2018). Introduction: Urban governance in the Realm of Complexity.
- Freire, Mila. & Stren, Richard. (2001) The Challenge of Urban Government: Policies and Practices, The World Bank Institute, Washington, D.C; The Centre for Urban and Community Studies, University of Toronto.
- Franc, Valeriu Ioan. Lucia, Ana. Constanța Popescub. Risteab. (2014). Integrated Urban Governance: A New Paradigm of Urban Economy. 2nd International Conference 'Economic Scientific Research - Theoretical, Empirical and Practical Approaches.
- Graham, J., Plumptre, T. W., & Amos, B. (2003). Principles for good governance in the 21st century. Institute on governance Ottawa.
- Healey, Patsy. (2004). "Creativity and Urban Governance." Policy Studies, vol. 25, no. 2, pp. 87–102. <https://doi.org/10.1080/0144287042000262189>
- Kai, Song. Chen ,Yue . Duan, Yongbiao . Zheng, Ye. (2023). Urban governance: a review of intellectual structure and topic evolution. Urban governance.
- Kritsotakis, George, Vassilaki, Maria, Chatzi, Leda, Georgiou, Vaggelis, Kogevinas, Manolis, Koutis, Antonis. (2011). "Maternal Social capital and birth outcomes in the mother-child cohort in Crete". Greece (Rhea Study), Journal of Social Science & Medicine, 73, 1653- 1660.

- Kaufman, D., Kraay, A. (2007). Governance Indicators: Where Are We, Where should we be going? Global Governance Group. Policy Research Working Papers, No. 4370, Washington DC: World Bank.
- McGill, Ronald (1998), "Urban Management in Developing Countries", Cities, Vol. 15, No. 6, pp 168-131.
- McCann, Eugene. (2017). Governing urbanism: Urban governance studies 1.0, 2.0 and Beyond. Urban Studies. DOI: 10.1177/0042098016670046
- Pirrere, J. (2015). Models of Urban Governance The Institutional Dimension of Urban Politics. University of Strathclyde, Scotland.
- Peris, J., Cebillo-Baque, M.A., Calabuig, C. (2011). Scrutinizing the link between participatory governance and urban environmental management, the experience in Arequipa during 2003-2006, Habitat international, No. 35, pp: 84-92.
- Trakuhmututa, Jutamane and Chaijareonwattana, Bussabong. (2013). Factors affecting the achievement of good governance in HRM: the empirical study of local governments in southern part of Thailand. International journal of business and social science. Vol 4. No 7. 1-6.
- UN HABITAT. (2017). "for a better urban future" [Internet], available from: <http://mirror.unhabitat.org/content.asp?typeid=19&catid=25&cid=2097>.
- UN-HABITAT. (2004). The Urban Governance Index: a tool of the quality of urban governance. Beirut: Global Campaign on Urban Governance.
- UNESCAP. (2014). "What is good governance?", From: United Nations Economic Commission for Asia and the Pacific:
- 4- www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.asp. Accessed.
- Wolfram, M. (2017). Grassroots niches in Urban contexts: exploring Governance Innovations for sustainable development in Seoul, Urban Transitions Conference, Shanghai, Procedia Engineering. 622-641.
- Wollman, H., "Local Government Modernization in Germany: Between Incrementalism and Reform Waves", Public administration, Vol. 78, No. 4, pp. 915-936, 2000.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی